

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหาวิจัย

ปัจจุบันการดำเนินชีวิตในสังคมให้ราบรื่นเป็นปกติสุขเป็นเรื่องที่ยุ่งยากมากขึ้น เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตามความเจริญก้าวหน้าของโลกอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงของกระแสวัฒนธรรมที่หลากหลาย ความไม่แน่นอนของเศรษฐกิจ ตลอดจนความผันผวนทางการเมือง สภาวะที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้บุคคลในสังคมต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากยิ่งขึ้นทั้งในด้านการปฏิบัติงานและการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความตึงเครียดทางด้านจิตใจ ความวิตกกังวล ในการที่จะต้องปรับตัวและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ ขณะที่สังคมอยู่ในภาวะที่ไม่หยุดนิ่งการปฏิบัติงานในวิชาชีพต่างๆ เพื่อการดำรงชีวิตก็เริ่มมีความยุ่งยากเช่นกัน ผู้ปฏิบัติงานต่างต้องแข่งขันกันและต้องเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานมากขึ้นทำให้เกิดความเครียด ความอ่อนล้าทางจิตใจ และหากปรับตัวไม่ได้ก็จะส่งผลทำให้เกิดความรู้สึกเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงานได้

วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพหนึ่งในสังคมที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การปฏิบัติงานของครูท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และ ค่านิยมทางสังคมที่นิยมวัตถุ ทำให้สถานะของวิชาชีพถูกลดความสำคัญลง ความรู้ข่าวสาร เทคโนโลยี สื่อต่างๆ เข้ามาแทนที่ ทำให้ครูถูกมองเป็นเพียงผู้รับจ้างสอน นโยบายทางการเมืองต่างๆ ที่ไม่แน่นอน ทำให้ครูต้องเตรียมการปรับตัวเพื่อปฏิบัติตอบรับอยู่เสมอ ในขณะที่สภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ค่าครองชีพสูงขึ้นรายได้ของครูน้อยทำให้ครูขาดแคลนทรัพย์สินเงินทอง มีหนี้สินมากมาย และต้องดิ้นรนประกอบอาชีพอื่นๆ เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีมากขึ้น จะเห็นได้ว่าครูต้องปฏิบัติงาน อย่างหนักทั้งหน้าที่ที่เป็นความรับผิดชอบในวิชาชีพของตน และ ยังต้องเผชิญปัญหาการดำรงชีวิตส่วนตัวในสังคมอีกด้วย (15 มกราคม 2539. "ภาวะครูไทยกับการสร้างคน-ชาติ". มติชน:11)

ในขณะที่สมาชิกในสังคมต่างคาดหวังว่า ครูจะเป็นผู้ทำหน้าที่สร้างสรรคเพื่อให้ได้มาซึ่งสังคมที่พึงปรารถนา สร้างคนที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบต่อสังคม มีระเบียบวินัย ส่งผลถึงความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของประเทศชาติ ครูในสังคมปัจจุบันจึงต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กทั้งทางการกระทำและคำพูด มีลักษณะชีวิตที่ดี มีความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ ความอดทน อดกลั้น เชื่อเพื่อเชื่อแม่ เสียสละ และ มีระเบียบวินัยในชีวิต ลอนคน

ให้คิดเป็นทำเป็น มีใจใฝ่รู้ หมั่นค้นคว้าหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้ทันกับวิทยาการใหม่ๆ อยู่เสมอ มีอุดมการณ์และมีใจรักการสอนอย่างแท้จริง รักในอุดมการณ์ประชาธิปไตย และต้องยึดมั่นในความเป็นครูไม่หวั่นไหวต่ออำนาจของเงินทองหรือความเจริญทางวัตถุต่างๆ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 18 มกราคม 2539. "ปฏิรูปครูสู่อุดมคติ" ครูที่พึงมีในสังคมไทย. มติชน: 31.)

ความขัดแย้งระหว่างความคาดหวังของสังคมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน และปัญหาต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานของครู ทำให้ครูต้องต่อสู้กับจิตใจของตนเองที่จะปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลที่เป็นแบบอย่างที่ดี ต่อสู้กับสภาพแวดล้อมเพื่อให้การปฏิบัติงานได้บรรลุตามความมุ่งหมายของสังคมและสามารถดำรงชีวิตในสังคมอย่างราบรื่นมีความสุข สภาพจิตใจของครูจึงอยู่ในสภาวะเสมือนทางแยกสองทาง ด้านหนึ่งคือการทำงานเพื่ออุดมคติ แต่อีกด้านหนึ่งก็ตระหนักว่าการปฏิบัติงานในวิชาชีพนี้อยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างยากลำบาก ครูจึงรู้สึกสับสน ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ เมื่อเกิดปัญหาในการปฏิบัติงานจึงเกิดความเครียด วิตกกังวล อ่อนล้าทางจิตใจ หากไม่สามารถปรับตัวหรือแก้ไขปัญหาได้ก็จะเกิดความเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงาน เมื่อครูเกิดความรู้สึกเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงานจะทำให้ มีความพยายามในการสอนลดลง ขาดการเอาใจใส่ดูแลนักเรียน มีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียนน้อยลง มีทัศนคติทางลบต่อการทำงาน และประสิทธิภาพในการทำงานลดลง (Faber, 1991: 2) ซึ่งส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอน และยัง ก่อให้เกิดปัญหาคุณภาพการศึกษาของประเทศชาติตามมาอีกด้วย

จากผลกระทบดังกล่าวทำให้ความเหนื่อยหน่ายเป็นปัญหาสำคัญทางการศึกษา ดังนั้น ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมาจึงมีการศึกษาเกี่ยวกับความเหนื่อยหน่ายของครูและพัฒนาเครื่องมือวัดความเหนื่อยหน่ายอย่างกว้างขวางโดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการศึกษาวิจัยพบว่า ครูที่ประสบปัญหาความเหนื่อยหน่ายในการทำงานส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาอย่างมาก (Hendrickson, 1979 cite in Muldary, 1983: 5) มีปัญหาการศึกษามากมาย เช่น อัตราการตกชั้นขึ้นของนักเรียนเพิ่มมากขึ้น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตกต่ำ ศีลธรรมจรรยาบรรณของครูลดลง ปัญหาการศึกษาเหล่านี้สาเหตุส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงานของครู (Faber, 1991: 1) สำหรับประเทศไทยการศึกษาความเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงานของครูยังมีน้อยมาก งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับความเหนื่อยหน่ายส่วนใหญ่เป็นการศึกษาสภาพ สาเหตุ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความเหนื่อยหน่ายของครูในกลุ่มตัวอย่างที่ต่างกันโดยใช้แบบวัดที่ดัดแปลงมาจากแบบวัดความเหนื่อยหน่ายของมาสแลช (Maslach Burnout Inventory) (ไพโรจน์ กลิ่นกุหลาบ, 2533 ; วัณชิรา อินอ่อน, 2537) แต่จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวข้องกับ ความเหนื่อยหน่ายในปัจจุบันมีข้อเสนอแนะว่า แบบวัดความเหนื่อยหน่ายของมาสแลชนั้นมี

ความเหมาะสมในด้านโครงสร้างของการวัดและใช้ศึกษากับกลุ่มอาชีพด้านการบริการสังคม เท่านั้นไม่เหมาะสมที่จะใช้ในประเทศอื่น เนื่องจากมีความแตกต่างในบริบทส่งผลต่อการเปรียบเทียบระดับความเหนื่อยหน่าย และความถูกต้องของผลการวิจัยอีกด้วย (Schufeli W.B., Enzmann D., and Girault N., 1993: 214) นอกจากนี้ผลการศึกษาความเหนื่อยหน่ายของครูในโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนเอกชนในประเทศไทย พบว่า แบบวัดความเหนื่อยหน่ายของ มาตแลชเป็นเครื่องมือที่มีความตรงในการวัดความเหนื่อยหน่ายในระดับบุคคลทั่วไปเท่านั้น ยังไม่เหมาะสำหรับการวัดความเหนื่อยหน่ายในอาชีพต่างๆ จึงไม่เหมาะที่จะใช้วัดความเหนื่อยหน่ายในกลุ่มวิชาชีพต่างๆในประเทศไทย (Prayotudomkit N., 1996)

จากความสำคัญของปัญหาวิจัยดังกล่าวมา ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะพัฒนาแบบวัดความเหนื่อยหน่ายในการทำงานของครูประถมศึกษาพร้อมทั้งสร้างคู่มือการใช้และเกณฑ์การแปลผลเพื่อให้เป็นแบบวัดความเหนื่อยหน่ายของครูประถมศึกษาที่มีความเชื่อถือได้และเหมาะสมกับสภาพการทำงานของครูประถมศึกษาในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาแบบวัดความเหนื่อยหน่ายของครูประถมศึกษาที่มีความเชื่อถือได้โดยพิจารณาจาก
 - 1.1 ความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency)
 - 1.2 ความตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity)
 - 1.3 ความตรงเชิงจำแนก (Discriminant Validity)
2. เพื่อสร้างคู่มือแปลผลซึ่งประกอบด้วย
 - 2.1 คู่มือการใช้แบบวัด
 - 2.2 การแปลผลคะแนนเทียบกับกลุ่มปกติ

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความเหนื่อยหน่ายกลุ่มอาการอ่อนล้าทางร่างกายจิตใจของบุคคลที่เกิดจากความเครียดที่เรื้อรัง หรือ ความคาดหวังท่วมเทในการทำงานแล้วไม่ได้รับสิ่งที่ต้องการซึ่งแสดงออกทาง ร่างกาย จิตใจ และพฤติกรรม การวัดจึงต้องยึดหลักพื้นฐานการวัดทางจิตวิทยาอาการทางกายและจิตไม่สามารถแยกออกจากกันเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของจิตก็จะกระทบกาย และเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงของกายก็จะกระทบจิตเช่นกัน (อุทุมพร จามรมาน, 2537) จึงควรวัดอาการทั้งสองด้านควบคู่กันไป จึงนำไปสู่สมมติฐาน ข้อที่ 1 ที่เกี่ยวกับแบบวัดความเหนื่อยหน่ายที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งประกอบด้วยการวัด 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 การวัดพฤติกรรมเหนื่อยหน่าย และ ตอนที่ 2 การวัดความรู้สึกเหนื่อยหน่าย ดังนี้

1. คะแนนการวัดความเหนื่อยหน่ายตอนที่ 1 (พฤติกรรม) และ ตอนที่ 2 (ความรู้สึก) น่าจะมีความสัมพันธ์กัน

จากสมมติฐานข้อที่ 1 หากมีความสอดคล้องของอาการที่วัดความเหนื่อยหน่ายทางกายและจิตดังกล่าว น่าจะส่งผลต่อคุณภาพของแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจึงนำไปสู่สมมติฐานข้อที่ 2 ดังนี้

2. แบบวัดความเหนื่อยหน่ายที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นน่าจะมีค่าความเที่ยงแบบความสอดคล้องภายในสูง

แม้ว่าองค์ประกอบของความเหนื่อยหน่ายมีความแตกต่างกันไปและยังไม่สามารถสรุปโครงสร้างของความเหนื่อยหน่ายที่สอดคล้องกันได้ทั้งหมดเป็นที่น่าสังเกตว่างานวิจัยที่ผ่านมา มากกว่า 2 ทศวรรษ พบว่าองค์ประกอบที่สำคัญของความเหนื่อยหน่ายที่สอดคล้องกันมากที่สุด 1 องค์ประกอบคือ ความอ่อนล้าทางอารมณ์ (Emotional Exhaustion) เป็นองค์ประกอบที่คงที่ไม่มีตัวแปรที่คลุมเครือปรากฏในองค์ประกอบ (Schaufeli, W. B. and Others., 1993: 68) งานวิจัยหลายงานทำการศึกษาและยืนยันองค์ประกอบนี้เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความเหนื่อยหน่าย (Walkey, F. H. and Green, D., E. 1992) จึงนำไปสู่สมมติฐานการวิจัยข้อที่ 3 ดังนี้

3. องค์ประกอบของความเหนื่อยหน่ายในการวิเคราะห์ความตรงเชิงโครงสร้างของแบบวัดความเหนื่อยหน่ายที่สร้างขึ้นทั้งสองวิธีคือ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ และการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน น่าจะมีองค์ประกอบที่สำคัญของความเหนื่อยหน่ายหนึ่งองค์ประกอบ คือ ความอ่อนล้าทางอารมณ์

ขอบเขตของการวิจัย

1. แบบวัดความเหนื่อยหน่ายสำหรับครูประถมศึกษาวัดครอบคลุมองค์ประกอบของความเหนื่อยหน่าย 2 ด้าน คือ

1.1 ด้านพฤติกรรมความเหนื่อยหน่าย

1.2 ด้านความรู้สึกเหนื่อยหน่าย ได้แก่

1.2.1 ความรู้สึกอ่อนล้าทางกาย

1.2.2 ความรู้สึกอ่อนล้าทางจิต

2. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้าราชการครูประถมศึกษาสายผู้สอนที่กำลังปฏิบัติงานในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2540 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 ทั้งนี้ไม่รวมข้าราชการครูสายผู้บริหารเนื่องจากลักษณะงานที่แตกต่างกัน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ความเหนื่อยหน่ายทางกายและจิตสามารถวัดได้โดยการกระตุ้นด้วยข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

2. ผลการประเมินความเหนื่อยหน่ายของครูโดยผู้บริหารเพื่อใช้แบ่งกลุ่มในการวิเคราะห์เพื่อหาความตรงเชิงจำแนกมีความเชื่อถือได้

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ความเหนื่อยหน่าย หมายถึง พฤติกรรม และ ความรู้สึกที่เป็นผลจากความอ่อนล้าทางร่างกาย ความอ่อนล้าทางจิตใจ ในการทำงานของครูประถมศึกษาสามารถวัดได้จากแบบวัดความเหนื่อยหน่ายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จำนวน 32 ข้อ มีรูปแบบการวัดเป็นแบบตรวจสอบรายการจำนวน 7 ข้อ และแบบเลือกตอบจำนวน 25 ข้อ ครอบคลุมองค์ประกอบของความเหนื่อยหน่าย 2 ด้าน คือ

- 1.1 ด้านพฤติกรรมเหนื่อยหน่าย
- 1.2 ด้านความรู้สึกเหนื่อยหน่าย ได้แก่
 - 1.2.1 ความรู้สึกอ่อนล้าทางกาย
 - 1.2.2 ความรู้สึกอ่อนล้าทางจิต

2. แบบวัดความเหนื่อยหน่าย หมายถึง ชุดของข้อคำถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใช้วัดพฤติกรรม และ ความรู้สึกที่เป็นผลความอ่อนล้าทางร่างกาย ความอ่อนล้าทางจิตใจ ประกอบด้วยข้อคำถาม จำนวน 32 ข้อ มีรูปแบบการวัดเป็นแบบตรวจสอบรายการ จำนวน 7 ข้อ และ แบบเลือกตอบ จำนวน 25 ข้อ

3. ความเชื่อถือได้ของแบบวัด หมายถึง คุณภาพของแบบวัดที่พิจารณาจากค่าความเที่ยง ที่แสดงความสอดคล้องภายในของข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบวัดความเหนื่อยหน่ายที่ใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ส่วนความตรงเชิงโครงสร้างหาได้จากวิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis) และความตรงเชิงจำแนกหาได้จากการทดสอบความแตกต่างของคะแนนเฉลี่ยระหว่างกลุ่มครูที่มีความเหนื่อยหน่ายมากกับกลุ่มครูที่มีความเหนื่อยหน่ายน้อยซึ่งแบ่งกลุ่มตามการประเมินของผู้บริหาร

4. ครูประถมศึกษา หมายถึง ข้าราชการครูสายผู้สอนที่กำลังปฏิบัติการสอนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2540 ของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 6 จำนวน 20,839 คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้แบบวัดความเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษาที่เชื่อถือได้ทั้งในด้านความตรง (Validity) ความเที่ยง (Reliability)
2. ได้คู่มือในการใช้แบบวัดความเหนื่อยหน่ายในการปฏิบัติงานของครูประถมศึกษา
3. ได้เกณฑ์ปกติวิสัยเพื่อการแปลผลคะแนนความเหนื่อยหน่าย
4. แบบวัดความเหนื่อยหน่ายที่ได้จะเป็นเครื่องมือในศึกษาเกี่ยวกับความเหนื่อยหน่ายในวิชาชีพครูในอนาคตต่อไป

5. ข้อมูลที่ได้จากการนำแบบวัดความเหนื่อยหน่ายไปใช้จะเป็นประโยชน์ต่อครูทำให้ทราบระดับความเหนื่อยหน่ายของตนเองและค้นหาการแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมเพื่อลดความเหนื่อยหน่ายในการทำงานได้

6. ข้อมูลที่ได้จากการนำแบบวัดความเหนื่อยหน่ายไปใช้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโรงเรียนทำให้ทราบถึงสภาพจิตใจในการทำงานของครูผู้สอน หากพบว่าครูมีความเหนื่อยหน่ายจะได้ค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ไข เพื่อช่วยลดปัญหาความเหนื่อยหน่ายในหน่วยงานได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย